

Božica Cvjetko*

**PRIPREMNI KOLOKVIJ ZA XVII. MEĐUNARODNI
KONGRES AIDP O KAZNENOPRAVNOJ
ODGOVORNOSTI MALOLJETNIKA
U NACIONALNOM I MEĐUNARODNOM
KAZNENOM PRAVU
Beč, 26. 9 - 28. 9. 2002.**

U organizaciji Međunarodnog udruženja za kazneno pravo u rujnu 2004. god. u Pekingu održat će se XVII. međunarodni kongres o kaznenom pravu. U okviru priprema za taj kongres od 26. do 28. rujna 2002. u Beču u organizaciji Austrijskog udruženja za kazneno pravo održan je Pripremni kolokvij pod nazivom: Kaznena odgovornost maloljetnika u nacionalnom i međunarodnom kaznenom pravu.

Kolokvij je održan u Edukacijskom centru Višeg zemaljskog suda u Beču, a prisustvovali su mu predstavnici 18 zemalja: Alžira, Austrije, Belgije, Brazila, Kine, Finske, Grčke, Italije, Jugoslavije, Hrvatske, Meksika, Poljske, Portugala, Rumunjske, Slovenije, Tunisa, Mađarske i Sjedinjenih Američkih Država.

Sudionicima Kolokvija prvi se obratio savezni ministar pravosuđa Austrije dr. Dieter Böhmdorfer. U svom je govoru naglasio da je maloljetničko kazneno pravo "posjetnica" svake pravne države i da je nužno zahtijevati harmonizaciju, ujednačavanje i tog prava u Europi.

To je u svom uvodnom govoru ponovio i predsjednik Austrijskog udruženja za kazneno pravo prof. dr. Otto F. Müller, koji je, pozivajući se na upravo održani Njemački dan pravnika u Njemačkoj i preporuke s tog skupa njemačkom parlamentu, nadodao da donja granica kaznene odgovornosti maloljetnika ne bi smjela biti ispod 14 godina života, dok bi se maloljetničko kazneno pravo trebalo primjenjivati do navršene 21. godine života. Na osobe do navršene 24. godine - mlađe punoljetne osobe - trebalo bi također primjenjivati posebno kazneno pravo koje vrijedi samo za te osobe.

Prof. dr. Peter J. Schick kao predsjednik i voditelj ovog skupa prikazao je austrijsko maloljetničko kazneno pravo i podsjetio kako je "maloljetnika još uvijek moguće formirati, na njega je moguće utjecati i socijalizirati ga, ali to nije moguće učiniti metodama kaznenog prava." Iz tog razloga u okviru maloljetničke sudbenosti treba postojati mogućnost primjene raznih alternativnih mjera,

* Božica Cvjetko, zamjenica glavnog državnog odvjetnika Republike Hrvatske

a uz institucije socijalne skrbi nužno je postojanje i drugih socijalnih ustanova te razne druge pomoći mladima.

Glavni izvjestitelj Kolokvija bio je prof. Reynald Ottenhof iz Francuske. Rekao je da je stavljanje pitanja o kaznenoj odgovornosti maloljetnika na dnevni red XVII. kongresa Međunarodnog udruženja za kazneno pravo odraz zanimanja Udruženja za problematiku kaznenog prava maloljetnika. To pitanje nije nikada bilo na dnevnom redu ni jednog kongresa, pa je želja Udruženja da pridonese promicanju Konvencije o pravima djeteta (New York, 1989). Osim toga za to postoje još tri važna razloga.

Prvi je razlog svakako sve veće zanimanje za mladež, naročito zbog demografske eksplozije u nekim dijelovima svijeta.

Drugi je razlog što maloljetnička delinkvencija u nekim dijelovima svijeta dobiva zabrinjavajući karakter, posebno u razvijenim zemljama. Takva je situacija u javnosti izazvala reakcije koje su utjecale na kaznenu politiku prema maloljetnicima. S druge strane sve je veći broj maloljetnika koji su žrtve kriminala (loše postupanje, zlostavljanje, pornografija...), što iziskuje odgovarajuće mjere zaštite.

Treći razlog stavljanja ove teme na dnevni red Kongresa jest pojava humanitarnih pokreta na međunarodnoj razini u korist zaštite djece, koje vode nevladine udruge. Ti pokreti priznaju maloljetnicima prava i jamstva koja su do sada bila rezervirana samo za punoljetne osobe, ali također su zagovornici prava koja su specifično vezana uz status maloljetnika.

Suočen s tim činjenicama, prema tvrdnji prof. Otta F. Müllera, pravosudni je sustav danas pred potrebom prilagodbe pravosudnih načela tim novim činjenicama. To se također odnosi na načelo kaznene odgovornosti maloljetnika. Zapravo, sam bi se taj izraz - kaznena odgovornost - mogao smatrati paradoksalnim, budući da je neodgovornost maloljetnika pravilo, a odgovornost iznimka. Kaznena neodgovornost maloljetnika posebna je karakteristika maloljetničkog kaznenog prava u usporedbi s onim koje se primjenjuje na punoljetne osobe. Osnova tih postavki počiva u shvaćanju da maloljetnik, za razliku od punoljetne osobe, nema u cijelosti izgrađenu osobnost i da zbog toga mora imati pravo "na skloni mu pravni sustav" koji sadrži specifične sankcije i druge specifične mjere odgoja i postupovna pravila. Spomenuta evolucija na tom području vodi do sve većeg i većeg poimanja djeteta kao subjekta prava, koji ima specifičnu osobnost i koji nije samo "punoljetna osoba u smanjenom obliku." Tome svjedoči sve veća autonomija maloljetničkog pravosuđa na nacionalnim i međunarodnim razinama.

S obzirom na različite pristupe pojedinih zemalja svijeta statusu maloljetnog počinitelja kaznenog djela, sve zemlje sudionici Kolokvija trebale su prethodno odgovoriti na sljedeća pitanja:

- I. Osnove načela kaznene odgovornosti maloljetnika;
- II. Dobna granica kaznene odgovornosti (pitanje statusa djeteta, maloljetnika i mlađe punoljetne osobe);
- III. Organizacija suda za suđenje maloljetnicima (porota, stručnjaci drugih struka, faze postupka, pritvor, uloga oštećenika u postupku);
- IV. Sankcije i mjere;
- V. Utjecaj međunarodnih standarda i preporuka o postupanju prema maloljetnim počiniteljima kaznenih djela na nacionalno kazneno zakonodavstvo.

U skladu s postavljenim pitanjima vodila se i rasprava, s time da predstavnici pojedinih zemalja nisu ponavljali ono što su već naveli u svom izvješću. Cilj rasprave bio je donošenje rezolucije koja bi sadržavala jedinstven stav svih sudionika o postavljenim pitanjima, odnosno pravila postupanja prema maloljetnim počiniteljima kaznenih djela.

OSNOVE NAČELA KAZNE NE ODGOVORNOSTI MALOLJETNIKA

Rasprava se vodila o tome treba li tekst zakona na izričit način sadržavati načelo kaznene odgovornosti maloljetnika te postoji li specifični koncept maloljetničkog kriminala koji ne ovisi o načelu kaznene odgovornosti i, ako postoji, za koje vrste kaznenih djela. Jednako tako postavljeno je pitanje postoji li tendencija za isključivanje maloljetnika iz maloljetničkog pravosudnog sustava radi postupanja s njima kao s punoljetnim osobama za određene vrste kaznenih djela koja su osobito teška (npr. djela terorizma, silovanja i slično).

DOBNA GRANICA KAZNE NE ODGOVORNOSTI

Postavljeno je pitanje postoji li minimalna dobna granica ispod koje maloljetnik ne može biti kažnjen ili se prema njemu mogu primijeniti odgojne mjere za zločin koji je počinio. Koje su mjere moguće u slučaju da zločin počinio dijete do 7. godine? Postoji li specifično kazneno pravo koje se primjenjuje na kategoriju mlađih punoljetnih osoba pa, ako postoji, do koje se životne dobi primjenjuje?

ORGANIZACIJA SUDA ZA SUĐENJE MALOLJETNICIMA

Sudionicima je postavljeno pitanje trebaju li maloljetnicima suditi posebni sudovi, do koje se mjere oni mogu koristiti porotom i imaju li članove drugih

struka koji zasjedaju s profesionalnim sucima. Sudjeluje li porota ili suci kojima to nije profesija u proglašenju maloljetnika krivim ili nekrivim? Može li sud u slučaju potrebe posegnuti za ekspertizom, zdravstveno-psihološkim ispitivanjem, proučavanjem osobnosti maloljetnika prije donošenja presude o pitanju njegove odgovornosti? Koja je uloga žrtve kada je zločin počinio maloljetnik te može li žrtva zatražiti naknadu štete pred sudom koji sudi maloljetniku? Postoje li alternativni postupci, poput mirenja, posredovanja ili nadoknade štete (mediation - reparation)?

SANKCIJE I MJERE

U raspravi je posebno značenje dano mjerama koje se mogu primijeniti na maloljetnike prije donošenja presude (pritvor, sudski nadzor, stegovne mjere ili odgojne mjere). Ako je maloljetnik odgovoran, može li sud izabrati hoće li izreći kaznu ili odgojnu mjeru ili nema izbor? Postoje li pravni kriteriji za određivanje sankcije te može li se maloljetniku izreći smrtna kazna i, ako može, u kojoj dobi? Postoji li kazna doživotnog zatvora ili zatvora na neodređeno vrijeme?

UTJECAJ MEĐUNARODNIH STANDARDNA I PREPORUKA O POSTUPANJU PREMA MALOLJETNIM POČINITELJIMA KAZNENIH DJELA NA NACIONALNO KAZNENO ZAKONODAVSTVO

Pored općenitih odredbi međunarodnog i humanitarnog prava koje se primjenjuju na punoljetne osobe i maloljetnike, u raspravi je naglašena posebno važnost tzv. Pekinških pravila, koja utvrđuju minimalna pravila vezana uz maloljetnički pravosudni sustav (Rezolucija broj 40/33 Opće skupštine Ujedinjenih naroda od 29. studenog 1985), Konvencija o pravima djeteta (Opća skupština Ujedinjenih naroda, 20. studenog 1989), potom Rezolucija VI. kongresa Ujedinjenih naroda (Havana, 1990), naročito Rezolucija II. vezana uz zaštitu maloljetnika lišenih slobode.

Naposljetku, u raspravi je spomenuta važnost odredaba statuta međunarodnih kaznenih sudova, koje se primjenjuju na maloljetnike. Naime, autori Rimskog ugovora osnivajući Međunarodni kazneni sud 1998. god., svjesni uloge maloljetnika u oružanom sukobu, donijeli su odredbe vezane uz kaznenu odgovornost maloljetnika.

Vežano za sve navedene relevantne odredbe u međunarodnom pravu na skupu su se postavila pitanja imaju li te odredbe stvaran utjecaj na pozitivno pravo u

pojedininim zemljama; postoje li posebne odredbe vezane uz kaznenu odgovornost stranih maloljetnika; kako se može odrediti maloljetnikova dob u nedostatku službenih isprava koje potvrđuju tu dob; postoje li posebne odredbe vezane uz suradnju policije, pravosuđa, kaznionica koje se primjenjuju na maloljetnike u kaznenom postupku. Tijekom rasprave o tim pitanjima, u nastojanju da se izbjegnu dogmatske rasprave, izvjestitelji su pozvani da na što sažetiji mogući način odgovore na pojedina pitanja koja dopuštaju usporedbu različitih pravnih sustava.

Kao rezultat dvodnevnog rada Kolokvija treći je dan izglasana sljedeća rezolucija:

Sudionici Pripremnog kolokvija za VII. međunarodni kongres kaznenog prava, okupljeni u Beču (Austrija) od 26. do 28. rujna 2002.

Smatrajući da su maloljetnici pravni subjekti dostojni iznimne pozornosti društva, a posebno zakonodavaca, društvenih i pravnih sustava,

Smatrajući da je mladost okolnost koja zahtijeva prilagodbu pravnih odredbi s obzirom na maloljetničku dob,

Smatrajući da zaštita osobnosti, njezin skladni razvoj i socijalizacija, moraju biti predmet posebne pažnje, no da pritom treba bdjeti nad zaštitom društva i zaštitom prava žrtava maloljetničkih prijestupa,

Smatrajući da intervencija društva prema maloljetnicima mora uvijek imati pred očima interes djeteta kao najvažniji,

Smatrajući da se adolescentska kriza može produžiti do mlađeg punoljetstva (25 godina), potrebno je kao posljedicu toga zakonodavstvo prilagoditi mlađim punoljetnim osobama na sličan način kao što je to učinjeno za maloljetnike,

Smatrajući da postoji raznolikost nacionalnih situacija i kulturnih, društvenih i ekonomskih razlika među pojedinim zemljama,

preporučuju sljedeće:

I . Temelji načela odgovornosti i različite dobne kategorije

1. Maloljetnik je pravni subjekt sa svim svojim posebnim karakteristikama. Zbog tih karakteristika zakonodavac mora razmatrati odgovornost maloljetnika na zaseban način i u okvirima počinjenog kaznenog djela.
2. Doba maloljetnosti u kaznenopravnom smislu trebala bi biti 18. godina. Zakonodavac mora utvrditi minimalnu dob nakon koje se može primijeniti specifični kazneni sustav. Čini se razumnim da ta dob ne bude niža od 14 godina.
3. Prema maloljetnim počiniteljima kaznenih djela treba ponajprije primijeniti odgojne mjere ili druge alternativne sankcije koje se temelje na rehabilitacijskom pristupu, a tek ako to okolnosti zahtijevaju, iznimno tradicionalne kaznene mjere.

4. Ispod dobne granice od 14 godina mogu se primijeniti jedino odgojne mjere.
 5. Izvršavanje odgojnih mjera ili alternativnih sankcija koje se temelje na rehabilitacijskom pristupu može se na zahtjev pojedinca produljiti do 25. godine.
 6. U slučaju kaznenih djela koja su počinile osobe starije od 18 godina, primjena posebnih odredbi koje se primjenjuju prema maloljetnicima može se produljiti do 25. godine (mlađi punoljetnici).
- II. Sudbeno utvrđivanje kaznene odgovornosti maloljetnika
7. Za utvrđivanje kaznene odgovornosti i posljedica koje iz nje proizlaze nadležan je samo specijaliziran sudbeni autoritet koji se razlikuje od sudbene vlasti za punoljetne osobe. Čini nam se poželjnim da se pravosudna nadležnost proširi na sveukupna pitanja koja se tiču osobe maloljetnika.
 8. Sudska odluka mora se donijeti na osnovi prethodne "multidisciplinarnе istrage", a to je predmet raspravljanja u kontradiktornoj raspravi.
 9. Posebnu pozornost treba obratiti na očuvanje prava žrtava.
- III. Primjenjive kazne i mjere
10. Smrtna kazna koja ozbiljno ugrožava ljudska prava ne smije se nikada izreći maloljetniku.
 11. Zadržavanje u istražnom zatvoru (pritvoru) trebalo bi primijeniti samo u iznimnim slučajevima. Odluku o tome mora donijeti sudbeno tijelo na osnovi zakonskih propisa. Toj odluci mora prethoditi saslušanje maloljetnika. Zadržavanje treba u najvećoj mogućoj mjeri imati odgojni karakter. Ono se ne smije nikada primijeniti prema osobi mlađoj od 16 godina.
 12. Zatvor mora ostati iznimnom sankcijom koja se može izreći samo za najteža kaznena djela i može se primijeniti samo na maloljetnike čija osobnost je pažljivo, pomno ocijenjena. Trajanje zatvora mora biti strogo ograničeno. Svaki put kada je to moguće potrebno je umjesto kazne zatvora primijeniti alternativne sankcije. Prednost bi trebalo dati onim mjerama koje uzimaju u obzir prava žrtava.
 13. Odgojne i zaštitne mjere moraju se izreći maloljetnicima pod istim uvjetima i s istim garancijama poput onih koje su predviđene za **kaznjavanje** maloljetnika.
- IV. Međunarodni aspekti
14. Zakonodavci, sudovi, tužitelji i ostale institucije koje se bave maloljetnicima trebale bi djelovati u skladu s međunarodnim instrumentima koji se odnose na prava djeteta. Naročito je važno osigurati da domaće zakonodavstvo, kao i sudske i administrativne odluke budu u skladu s ugovorima i konvencijama koje je država ratificirala.

15. Pri primjeni instrumenata vezanih uz međunarodnu suradnju u kaznenim predmetima mora se imati na umu da je na prvom mjestu interes djeteta. Položaj djeteta nikada ne smije biti lošiji od onog kojem bi dijete inače bilo izloženo u njegovoj zemlji podrijetla. Poštovanje prava na obiteljski život mora biti predmetom posebne klauzule, posebno kad se radi o izručenju. Dijete - stranac mora imati ista prava koja se jamče djeci s državljanstvom.

Valja istaknuti da su organizatori i voditelji ovog kolokvija zbog različitih pravnih sustava, kao i radi izbjegavanja sukoba u stajalištima pojedinih sudionika, sugerirali općenite osvrte na izlaganja pojedinih sudionika.

Pri izglasavanju rezolucije bilo je sporno pitanje primjene smrtne kazne prema maloljetnicima, što se posebno odnosilo na Kinu i Sjedinjene Američke Države u kojima se ta sankcija još uvijek primjenjuje. Nakon što je kineska delegacija (pet članova) prije izglasavanja točke III. 10. zauzela jedinstven stav protiv smrtne kazne, rezoluciju su izglasali svi sudionici Kolokvija, uz izuzetak predstavnice Italije. Onda je odbila glasati za tu točku rezolucije smatrajući smrtnu kaznu reliktom prošlosti o čemu više ne treba raspravljati.

236. str. prazna